

Sanja Katušić-Jergović*

PRANJE NOVCA (POJAM, KARAKTERISTIKE, PRAVNA REGULATIVA I PRAKTIČNI PROBLEMI)

Pranje novca kao kriminalna djelatnost jedno je od u globalnim razmjerima najraširenijih kaznenih djela. Stupanj organizacije koji to djelo obično karakterizira, sofisticiranost i raznolikost načina njegovu izvođenja te njegov međunarodni karakter i nedvojbeno činjenica da je najveći broj kaznenih djela organiziranog kriminala karakteriziran imovinskom korišću kao osnovnim motivom, pri čemu je pranje novca prateće kazneno djelo, nedvojbeno to djelo čini jednim od najopasnijih kaznenih djela današnjice, kojeg prevencija i otkrivanje zahtijevaju iznimnu ekipiranost i predanost organa progona, njihovu organiziranost, znanje raznolikih područja i koordinaciju pojedinih područja djelovanja tih organa.

U ovom radu nastojalo se prikazati osnovne karakteristike tog kaznenog djela, njegovi (do sada poznati) najčešći pojavnici, postojeća pravna regulativa u Republici Hrvatskoj, kao i u međunarodnim okvirima. Upozoreno je na neke dileme koje se mogu javiti prilikom tumačenja i primjene postojećeg zakonskog teksta te su predložena određena rješenja. Posebna pozornost posvećena je procesnom pitanju tereta dokazivanja, osobito s obzirom na međunarodne trendove u tom smislu.

UVOD

Kazneno djelo prikrivanja protuzakonito dobivenog novca nužno je povezano s pojmom "prljavog" novca odnosno sintagmom "pranja novca". Ti izrazi već se dugo koriste u običnom govoru, a, iako nisu našli svoje mjesto u zakonskom tekstu inkriminacije iz čl. 279. KZ, nema dvojbe da je zakonodavac pri normiranju tog kaznenog djela mislio upravo na njih, s obzirom na radnju izvršenja tog djela.

Termin "pranje novca" ne potječe, kako se to često vjeruje, iz vremena prohibicije u SAD, iako su mnoge tehnike te vještine tada bile izmišljene

---

* Sanja Katušić-Jergović, sutkinja Županijskog suda u Velikoj Gorici

i razvijene. Naime, postoji mišljenje da je taj naziv izveden iz podatka o vlasništvu mafije nad praonicama rublja (automatima) u SAD, ali to ne odgovara istini. Meyer Lansky (od milja nazvan "računovođa mafije"), poučen primjerom Al Caponeova slučaja (osude zbog utaje poreza), otkrio je i razvio jednu od prvih tehnika pranja novca, koristeći se prednostima velikog broja švicarskih bankovnih računa¹. Izraz "pranje novca" potječe odnedavno, iz novina koje su obrađivale aferu Watergate u SAD 1973., a nakon toga je zaživio ne samo u Americi nego i u cijelom svijetu, i to u stručnim krugovima.

O pojmu prljavog novca, njegovim implikacijama i razlozima za uvođenje tog kaznenog djela držim da nema potrebe govoriti, budući da su i šira javnost, pa stoga, dakako, posebno i njezin stručni dio, dobro obaviješteni o tome. Jedino smatram korisnim još jednom napomenuti ovo: iako to kazneno djelo na prvi pogled ne izaziva jednaku odbojnost kakvu instinktivno u nas izazivaju npr. krvni delikti odnosno oni u kojima su žrtve djeca, njegovu težinu i opasnost, posljedice koje neadekvatnost njegova preveniranja i sankcioniranja izaziva, ne treba bagatelizirati, budući da ono djeluje kao generator odnosno katalizator i ishodište mnogobrojnih drugih, po prirodi odioznih delikata.

U svjetskim je razmjerima prepoznata ekstremna opasnost te vrste kaznenih djela, pa je međunarodna zajednica donijela niz konvencija i akata sa svrhom stvaranja učinkovitijeg instrumentarija u borbi protiv organiziranog kriminala, respektirajući pritom notornu činjenicu da novac u današnje vrijeme brzo i lako savladava državne granice, u čemu jednu od odlučujućih uloga ima i kompjutorizacija bankarstva i trgovanja. Republika Hrvatska, koja, kako zbog svoga geografskog položaja, tako i zbog činjenice da je u krugu tzv. tranzicijskih zemalja,² postaje sve zanimljiviji teren za ovu vrstu kriminalne djelatnosti, prihvatila je velik broj tih akata ili se njihov sadržaj ugradila u svoje zakone, pa tako i:

- Konvenciju UN o nedopuštenom prometu opojnim i psihotropnim tvarima (tzv. Bečku konvenciju o drogama iz 1988.)

---

¹ Lansky je prvi koji je upotrijebio tzv. koncept povrata zajma. To je značilo da ilegalni novac može prikazati i maskirati kroz zajmove koje mu dodjeljuju strane banke, što može biti prikazano kao prihod ako je potrebno, i odbitak poreza postignut u poslu.

² Naime, notorno je da tzv. tranzicijske zemlje (*emerging market countries*) tendiraju deregulaciji tržišta i liberalizaciji na svim razinama ekonomije, pri čemu se istodobno s postizanjem željenih ciljeva (atrakcija internacionalnog kapitala i ulaganja) otvaraju vrata i različitim rizicima, koji mogu biti i jačeg intenziteta. To se naglašeno događa prilikom privatizacije velikih državnih monopola, koju u svakom trenutku ne prati i adekvatna legislativa u sprječavanju pranja novca, ubrzanog donošenja mjera za pospješivanje izvoza i ublažavanje poreznih stopa, što takvu zemlju čini atraktivnom kao mjesto za ulaganje prljavog novca, kao i pri deregulaciji financijskog tržišta, što ubrzava obrtaj kapitala.

- 40 preporuka Grupe za financijsku akciju (FATF) – G7 najrazvijenijih zemalja (1990.)³
- Konvenciju Vijeća Europe br. 141 o pranju novca, potrazi, privremenom oduzimanju i oduzimanju dobiti stečene kaznenim djelom (Strasbourg, 8.11.1990.)⁴
- Smjernice Savjeta Europske zajednice o onemogućavanju korištenja ili uporabe financijskog sustava u svrhu pranja novca (Luxemborg, 1991.)
- Rezoluciju IX. kongresa o sprječavanju zločina i postupanja s delinkventima (Kairo, 1995.) o međunarodnim instrumentima protiv organiziranog transnacionalnog kriminaliteta (koja preuzima stajališta Svjetske ministarske konvencije o organiziranom zločinu, održane u Napulju 1994.)
- Direktivu Europske zajednice 2001/97/EC od 4. prosinca 2001.

Pranje novca organski je i neodvojivo povezano s organiziranim kriminalom, najčešće ga karakterizira djelatnost koja se obavlja na teritoriju više država, a količinu novca koja se godišnje “opere” različiti autori procjenjuju na iznose od 500 milijuna dolara do jednog trilijuna dolara, navodeći čak da se trećina novca iz svjetskog biznisa odnosi na prljavi novac.

POJAM I KARAKTERISTIKE PRANJA NOVCA

Između mnogobrojnih definicija tog pojma, koje pretendiraju biti sveobuhvatne (pri čemu to nije nijedna), držim da najbolje oslikava prirodu stvari ona koja određuje da je pranje novca postupak koji nastoji novac koji dolazi iz izvora A prikazati kao da dolazi iz izvora B.

Pranje novca je zapravo proces, a ne pojedinačan čin, pri kojem se koriste mnoge tehnike, a može se teoretski podijeliti u tri faze:

---

³ Ta grupa za financijske akcije – GAFI, ustanovljena 1998., dala je i danas aktualnu trojnu definiciju procesa “pranja”, navodeći da taj pojam podrazumijeva:

- transformaciju ili prijenos dobara, što znači da dobra proistječu iz kriminalne djelatnosti s ciljem da se sakrije takvo porijeklo, ili pribavljanje sredstava za sve umiješane osobe u obliku provizije, s ciljem skrivanja zakonskih posljedica takvih radnji;
- prikrivanje stvarne prirode, porijekla, mjesta, cesije, prometa, prava u svezi s takvim dobrima, kao i posjedovanje takvih dobara znajući za njihovo porijeklo iz kriminalne djelatnosti;
- pribavljanje, zadržavanje ili upotrebu takvih dobara za koje onaj koji ih pribavlja ili zadržava te koristi zna u trenutku kad ih prima da su nedopuštenog porijekla ili je i sam sudjelovao u takvim radnjama.

⁴ Konvencija je zanimljiva jer preporučuje i zadržati transakciju za koju se sumnja da predstavlja fazu izvršenja kaznenog djela pranja novca kako bi se dobilo što više podataka o eventualnoj kriminalnoj pozadini transakcije. Taj je rok u većini zemalja 48 sati. U Hrvatskoj je prema čl. 10. st. 2. Zakona o sprječavanju pranja novca (NN 69/97) bio dva sata, što je apsolutno neprimjereno, no Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju pranja novca (NN 114/01) taj je rok izmijenjen u čl. 10. st. 2. i određeno je njegovo maksimalno trajanje 72 sata.

- A) Faza polaganja (*placement*).** Riječ je o prvom dijelu procesa, kad se sredstva, a to je najčešće gotov novac, ubacuju u financijski sustav ili se koriste kao sredstvo plaćanja pri nabavi različitih vrijednosti. Zapravo, bitno je da se kriminalnim putem stečena sredstva ubacuju u zakonite poslovne tokove. To je ključna, najvažnija faza za detekciju prljavog novca, budući da je tada najlakše otkriti prirodu i porijeklo sredstava. U kriminalnim poslovima uobičajeno se i u pravilu koristi gotovina (bilo da je riječ o manjim iznosima – kod ulične prodaje droge, prostitucije, šverca ljudi i sl., ili pak o većim iznosima – kao npr. kod prodaje većih količina droge, naoružanja, korupcije, razbojništava), dakako upravo zato da bi se izbjeglo identificiranje subjekata koji sudjeluju u takvom poslu. Dakle, takav novac ne može biti upotrijebljen a da se ne otkriju počinitelji nedopuštene aktivnosti kojima su novčana sredstva nastala, pri čemu gotovina u visokim iznosima izaziva pažnju i sumnju, pa se nastoji što prije iz tog oblika pretvoriti u drugi, prikladniji za daljnju uporabu. Iz rakursa počinitelja to je i najrizičnija faza, budući da su prema propisima većine zemalja banke i druge financijske institucije dužne prijaviti svaku veću transakciju.
- B) Faza ležanja (*layering*).** U ovom dijelu procesa nastoji se kojekakvim (često vrlo brojnim) transakcijama prikriti pravo podrijetlo sredstava, pa i prvog imatelja novca, sa svrhom da se zametne trag izvoru i dobije dojam anonimnosti. Kad se ta faza promatra odvojeno od prve, uočljivo je da je riječ o nizu često pojedinačno legitimnih transakcija, koje, međutim, imaju ilegalan cilj: odvojiti sredstva od nezakonitog izvora. Najčešće rabljene tehnike u toj su fazi: krijumčarenje valute, mijenjanje valute, doznake sredstava, korištenje *shell* poduzeća, korištenje osiguravajućih društava, korištenje *box office* i rezidentne pošte, korištenje uvozno-izvoznih poduzeća, manipulacije računima, manipulacije garancijama, obveznicama i vrijednosnicama, korištenje igraonica, poslovanje preko *off shore* zona te određene gotovinske kupovine. Ta se faza često sastoji od nekoliko transfera između banaka, brzojavnog i telefonskog doznačivanja između različitih računa otvorenih na različita imena u različitim zemljama, kupovine vrijednih predmeta.
- C) Faza integracije, prožimanja (*integration*).** U toj fazi akteri integriraju svoja sredstva u ekonomiju i financijski sustav, pa ih miješaju s legitimnim sredstvima. Time se, dakako, otežava detekcija pravog izvora novca, što i jest cilj cjelokupne akcije. Ovdje akteri donose odluke o reinvestiranju takvog “prljavog” novca u reproduktivni ciklus kriminalne djelatnosti ili pak u zakonito investiranje – tj. poslovanje koje se odvija sukladno zakonima. Dakako, dio sredstava troši se na raznovrsnu (osobnu) potrošnju počinitelja.

U ovoj fazi procesa najpopularnije su metode perača novca sljedeće:

- Osnivanje anonimnih kompanija (poduzeća) u državama u kojim je zajamčena tajnost. Tada sebi mogu davati zajmove iz opranog novca tijekom buduće zakonite transakcije. Štoviše, da povećaju svoje prihode, također će tražiti odbitak poreza zbog vraćanja zajma, a sebi će naplatiti kamate na zajam.
- Slanje lažnih izvozno-uvoznih računa koji precjenjuju robu, što omogućuje peraću da novac iz jednog poduzeća i jedne zemlje prebaci u drugo poduzeće u drugoj zemlji, a računi mu služe za dokazivanje porijekla novca financijskim institucijama.
- Jednostavnija metoda je transferiranje novca zakonitoj banci iz banke koju ima perać, budući da se takve sumnjive banke lako mogu kupiti u mnogobrojnim "poreznim rajevima".

Umjesto iznesenih naziva pojedinih faza, The Anty Money Laundering Network preporučio je sljedeće termine:

1. **Skrivanje (*hide*):** to bi odražavalo činjenicu da je gotovina često uvedena u ekonomiju preko komercijalnih poduzeća koja mogu, znajući ili neznajući, biti dio sheme pranja novca, a dokazano je da su najčešće ona posrednici između kriminala i financijskog sektora;
2. **Premještanje (*move*):** jasno obrazlaže da se perać novca koristi transferima, prodajom i kupnjom imovine te mijenja oblik i veličinu gomile novca kako bi zamaglio trag između novca i kaznenog djela ili novca i počinitelja djela;
3. **Ulaganje (*invest*):** počinitelj troši novac - može investirati u imovinu (sredstva) ili u stil života.

Razumije se, te faze u stvarnosti nisu tako bjelodano odvojene i jasno prepoznatljive. Naime, one se često preklapaju tako da se u svakoj od njih miješa "prljavi" novac s onim legalno stečenim, a ponekad se i preskoči neka faza, što ovisi o mnogim faktorima. Nažalost, nije rijetkost da se i veliki ugledni financijski sustavi (banke, osiguravajuća društva i sl.)⁵ ili ugledni pojedinci (odvjetnici, brokери i sl.), ali i pojedine države, prihvaćaju pružanja usluga kriminalnom miljeu vezanih uz pranje novca, dakako uz određenu proviziju. To rezultira pojačanom korupcijom, a ona, naravno, generira cijeli proces iznova.

---

⁵ Banke, logično, imaju krajnji cilj ostvariviti što veći profit, pri čemu posluju upravo s novcem, koji je njihovo osnovno "sredstvo rada". Stoga postoji u određenom smislu i prirodna zainteresiranost bankara za privlačenje što većih iznosa novca, zbog čega se zna zanemariti njegovo podrijetlo, pa prevlada koristoljubivost i želja za nadvladavanjem konkurencije nauštrb opasnosti koje realno donosi plasman prljavog novca. Pritom vrlo rijetko dolazi do direktnog kontakta, sučeljavanja između pripadnika kriminalnog miljea – sumnjivih trgovaca i bankara, već se stvorila prava mreža posrednika različitih razina i položaja. Jedno od osnovnih bankarskih načela, tzv. bankarska tajna u koliziji je s interesima prepoznavanja i sprječavanja pranja novca, a o čemu će poslije biti riječi.

Držim da je za praksu korisno iznijeti i neke od najpopularnijih tehnika pranja novca za koje se za sada zna:

- **Gradnja pologa**, poznatija pod engleskim šatrovačkim nazivom *smurfing*⁶. Ta metoda podrazumijeva razbijanje velike svote novca na manje, koje izazivaju manje sumnje. U načelu riječ je o takvim iznosima koji ne premašuju granične svote iznad kojih su banke dužne javiti transakciju vlastima. Razbijen u takve manje svote, novac se polaže na jedan ili više bankovnih računa ili tako da to čini više ljudi (*smurfs*), ili tako da to čini jedna osoba dulje vrijeme.
- **Prekomorske banke**. Perači novca često šalju novac kroz razne *offshore* račune u zemlje koje prihvaćaju bankovnu tajnu, tj. te zemlje dopuštaju anonimno korištenje računima za bilo koju svrhu i iznos (najvažniji *offshore* centri su Bahami, Bahrain, Kajmanski otoci, Hong Kong, Antili, Panama i Singapur). Kompleksna shema može uključivati stotine bankovnih transfera na *offshore* račune i sa njih.
- **Podzemno/alternativno bankarstvo**. Neke zemlje u Aziji imaju dobro uspostavljene zakonite alternativne bankarske sustave koji omogućuju nedokumentirane depozite (pologe), dizanja i transfere. Oni se temelje na povjerenju, ne ostavljaju papirnate tragove, a operiraju izvan kontrole vlasti. Shema je sljedeća: perač polaže novac u podzemnu banku, a kao identifikacijska potvrda za transakciju obično se koristi nešto neuočljivo, kao prepolovljena igraća karta ili razglednica, od kojih jednu polovicu zadržava klijent, a druga polovica se prosljeđuje prekomorskom bankaru. Perač u ciljanoj zemlji pokaže svoju potvrdu da podigne svoj novac, pri čemu izbjegne iznošenje gotovine iz zemlje i smanjuje rizik od otkrivanja.
- **Fiktivne firme**. To su poduzeća koja postoje samo radi pranja novca. Uzimaju prljavi novac kao “plaćanje” za zamišljenu robu ili usluge, iako ne isporučuju ni robu ni usluge; samo daju privid zakonitim transakcijama kroz lažne račune i knjigovodstvene bilance.
- **Investiranje u zakonite poslove**. Ponekad perači polažu prljavi novac u inače zakonite poslove da bi ga “očistili”. U tu svrhu mogu izabrati velike poslove, kao npr. posredničke agencije ili kazine, koji posluju s jako puno novca, pa se prljavi novac lako prikrije, ili se pak mogu koristiti malim poslovima koje karakterizira poslovanje s puno gotovine, kao npr. kafiće, barove, praonice automobila i sl. To su onda isturena poduzeća koja doista pružaju usluge i nude robu, ali njihova je stvarna temeljna namjena da peru novac. U takvom slučaju perač novca može kombinirati svoj prljavi novac s čistim prihodima poduzeća, pa poduzeće prijavljuje više prihode nego što ih doista ima iz zakonitog posla, ili pak perač novca

---

⁶ U nas se to pokušalo prevesti kao *muljanje*, iako nisam sigurna da je izraz adekvatan.

jednostavno skriva svoj prljavi novac u zakonitim računima poduzeća u nadi da vlasti neće usporediti bankovnu bilancu s financijskim izvješćima poduzeća.

Pranje novca kao proces ima svoje tzv. slabe točke, odnosno faze u kojima ga je lakše otkriti. To su:

- a) ulazak gotovine u financijski sustav (ujedno za perače novca najranjiviji za otkrivanje, budući da podrazumijeva velike svote gotovine koje je iznimno teško zakonito položiti na bankovni račun)
- b) prebacivanje (doznake) u financijski sustav i iz njega (većina država propisala je obvezno dojavljivanje vlastima sumnjivih transakcija, što zasigurno predstavlja moćno oružje u borbi protiv pranja novca)
- c) prekogranično kretanje gotovine (perač novca izlaže se riziku da bude otkriven prilikom policijske i carinske kontrole na prijelazu državne granice).

Pranje novca je operacija koja zahtijeva određeno planiranje, organiziranje i koordiniranje više aktivnosti, pa u njemu često sudjeluje više osoba. Karakteristike organiziranog kriminala vidljive kod pranja novca jesu:

- riječ je o grupnoj djelatnosti, tj. najčešće je izvodi više od jedne osobe;
- riječ je o dugotrajnoj i kontinuiranoj kriminalnoj djelatnosti;
- ta se djelatnost izvodi bez obzira na nacionalne granice;
- velikog je opsega;
- služi se postupcima koji su često dostupni za zakonom dopuštenu svrhu.

U nastavku se, radi stjecanja predodžbe o pojavnom obliku i složenosti takve operacije, izlaže jedan od najpoznatijih slučajeva pranja novca iz kasnih 1980-ih i ranih 1990-ih godina. Harvardski obrazovan ekonomist Franklin Jurado izveo je operaciju pranja novca za kolumbijskog narkobosa Josea Santacruz-a-Londona. Bila je to vrlo složena shema. U najjednostavnijem obliku izvedena je na sljedeći način:

Polaganje: *Jurado je položio gotovinu od prodaje droge u SAD na račune otvorene u panamskim bankama (evidentno, koristeći se beziznimnom primjenom bankarske tajne u toj državi).*

Ležanje: *Potom je prebacio novac iz Paname na više od 100 bankovnih računa u 68 banaka u devet država Europe, uvijek u doznakama ispod 10.000,00 \$ da izbjegne sumnju. Bankovni računi su otvoreni na izmišljena imena i imena ljubavnica Santacruz-a-Londona i imena članova obitelji. Jurado je zatim osnovao lažne firme u Europi kako bi dokumentirao novac kao legalni prihod.*

Integracija: *Plan je bio poslati novac u Kolumbiju, gdje bi ga Santacruz-Londono upotrijebio za financiranje svojih mnogobrojnih zakonitih poslova. Ali, Jurado je uhvaćen.*

U cjelini Jurado je usmjerio 36 milijuna \$ narkonovca kroz zakonite financijske ustanove. Juradova shema otkrivena je kad je banka u Monaku propala, a naknadna revizija otkrila mnoge račune koji su omogućili praćenje i povezivanje s Juradom. U isto vrijeme, Juradov susjed u Luxembourg se žalio zbog buke, jer je Jurado imao stroj za brojenje novca koji je radio čitave noći. Lokalne vlasti započele su istragu, pa ga je sud u Luxembourg odmah proglasio krivim zbog pranja novca. Kad je kazna u Luxembourg odslužena, sud u SAD također ga je proglasio krivim te je osuđen na sedam i pol godina zatvoru.

Iz iznesenog se primjera vidi da se, kad su vlasti sposobne prekinuti shemu pranja, to višestruko isplati, vodi brojnim uhićenjima, oduzimanju prljavog novca i imovine, a ponekad i razbijanju kriminalne operacije. Međutim, većina shema pranja novca ostane neprimijećena, a velike operacije imaju ozbiljne posljedice na društveno i ekonomsko stanje.

Držim potrebnim ponoviti da se razlozi borbe protiv pranja novca samo povećavaju, budući da su prijetnje iz te djelatnosti značajne. FATF⁷ je identificirao četiri glavne prijetnje koje proistječu iz pranja novca:

- neuspješna prevencija pranja novca olakšava kriminalcima da profitiraju od svoje nezakonite aktivnosti;
- isti neuspjeh prevencije dopušta kriminalnim organizacijama financiranje daljnje nezakonite aktivnosti;
- neometana uporaba financijskog sustava perača novca potkopava individualne financijske ustanove i čitav sustav;
- konačno, akumulacija moći i bogatstva kriminalaca i kriminalnih grupa omogućena pranjem novca eventualno može biti prijetnja nacionalnoj ekonomiji i demokratskim sustavima.

MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE

Već spomenuta organizacija FATF, koja je objavila dokument Četrdeset preporuka u vezi s pranjem novca i Devet posebnih preporuka u vezi s financiranjem terorizma, radi uspostave standarda i ostvarenja svojih ciljeva izradila je i metodologiju za postupak uzajamnog ocjenjivanja.

Druga važna organizacija je MONEYVAL, tj. izborna komisija stručnjaka za ocjenjivanje mjera protiv pranja novca Vijeća Europe, osnovana 1997. Ta organizacija ocjenjuje pridržavaju li se njezine članice standarda vezanih za borbu protiv pranja novca i financiranja terorista, sadržanih u preporukama FATF-a te drugih posebnih preporuka iz nekih konvencija.

---

⁷ FATF je međudržavno tijelo koje ima članove iz cijelog svijeta. Cilj mu je razvoj i promicanje nacionalne i međunarodne politike za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma. To je tijelo koje utvrđuje tu politiku, a formirano je 1989.

GRECO je komisija Vijeća Europe, a cilj joj je unaprijediti mogućnosti svojih članica za borbu protiv korupcije praćenjem pridržavaju li se države svojih obveza preuzetih konvencijama kojima su pristupile. Do sada su usvojena tri instrumenta:

- Kaznenopravna konvencija o korupciji (ETS br. 173), otvorena za potpisivanje 27.1.1999.
- Građanskopravna konvencija o korupciji (ETS br. 174), donesena u rujnu 1999. i otvorena za potpisivanje 4.11.1999.
- Preporuka R (2000) 10 o pravilima ponašanja za javne službenike, donesena 11.5.2000.

KAZNENI ZAKON I PRATEĆI PROPISI

Prije je kazneno djelo prikrivanja protuzakonito dobivenog novca bilo sadržano u čl. 151.a OKZRH (uvedeno je Zakonom o izmjenama i dopunama Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske, objavljenim u Narodnim novinama br. 28/96)⁸. Dana 1. siječnja 1998. stupio je na snagu Kazneni zakon (NN 110/97) koji je u čl. 279. normirao novi zakonski opis kaznenog djela pod istim nazivom.

Ćitira se izvorni tekst te inkriminacije:

---

⁸ Zakonski opis djela iz čl. 151.a OKZRH glasio je:

(1) Tko u bankarskom, novčarskom ili drugom poslovanju uloži, preuzme, zamijeni, raspača novac ili na drugi način prikrije pravi izvor novca odnosno predmeta ili prava priskrbljena novcem za koji zna da je pribavljen nekom protuzakonitom radnjom,

kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

(2) Tko u bankarskom, novčarskom ili drugom poslovanju uloži, preuzme, zamijeni, raspača novac ili na drugi način prikrije pravi izvor novca odnosno predmeta ili prava priskrbljena novcem za koji zna da je pribavljen kaznenim djelom,

kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do pet godina.

(3) Tko djela iz stavka 1. ili 2. ovoga članka počini kao član udruženja organiziranog radi činjenja tih krivičnih djela ili se bavi prikrivanjem pravog izvora novca, odnosno predmeta ili prava priskrbljena novcem, pribavljenim protuzakonitom radnjom ili kaznenim djelom,

kaznit će se zatvorom od jedne do deset godina.

(4) Tko ostvarujući djela iz stavka 1. ili 2. ovoga članka postupa s nehatom glede spoznaje o protuzakonitosti radnje ili kaznenog djela kojim je novac pribavljen,

kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

(5) Protuzakonito dobiveni novac, odnosno predmeti iz stavka 1. i 2. ovoga članka oduzet će se, a prava utvrditi ništavim.

(6) Sud može počinitelja djela iz stavka 1., 2. i 3. ovoga članka osloboditi od kazne ako je dobrovoljno pridonio otkrivanju djela.

Prikrivanje protuzakonito dobivenog novca

Članak 279.

(1) Tko u bankarskom, novčarskom ili drugom gospodarskom poslovanju uloži, preuzme, zamijeni ili na drugi način prikrije pravi izvor novca odnosno predmeta ili prava priskrbljena novcem za koji zna da je pribavljen kaznenim djelom za koje se može izreći kazna zatvora od pet godina ili kaznenim djelom počinjenim u sastavu grupe ili zločinačke organizacije⁹,

kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko novac, predmete ili prava iz stavka 1. ovoga članka pribavlja sebi ili drugome, posjeduje ili stavlja u promet, iako je u trenutku pribavljanja znao za njihovo podrijetlo.

(3) Tko djelo iz stavka 1. i 2. ovoga članka počini kao član grupe ili zločinačke organizacije,

kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(4) Tko u slučaju počinjenja djela iz stavka 1. i 2. ovog članka postupa s nehajom glede okolnosti da su novac, predmeti ili prava pribavljeni kaznenim djelom iz stavka 1. ovoga članka,

kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(5) Ako su novac, predmeti ili prava iz stavka 1., 2. i 4. ovoga članka pribavljeni kaznenim djelom počinjenim u stranoj državi, ta će se djela ocijeniti prema odredbama hrvatskog kaznenog zakonodavstva, ali će se na njih primijeniti odredbe članka 16. stavka 2. i 3. ovoga Zakona.

(6) Novac i predmeti iz stavka 1., 2., 3. i 4. ovoga članka oduzet će se, a prava utvrditi ništavim.

(7) Počinitelja kaznenog djela iz stavka 1., 2., 3. i 4. ovoga članka koji dragovoljno pridonese otkrivanju kaznenog djela sud može osloboditi od kazne.

Zakonski tekst od tada do danas pretrpio je samo **jednu izmjenu**, i to Zakonom o izmjenama i dopunama KZ objavljenim u NN 129/00 koji je stupio na snagu 30. prosinca 2000. Tada je iz stavka 1. članka 279. **iza riječi “kaznenim djelom” stavljena točka, tj. izostavljen je preostali dio rečenice**, odnosno tekst koji glasi: “za koje se može izreći kazna zatvora od pet godina ili kaznenim djelom počinjenim u sastavu grupe ili zločinačke organizacije”.

Bitna, odmah uočljiva razlika između inkriminacije sadržane u OKZRH i KZ je u određivanju podrijetla novca, prava ili predmeta što su predmet ovog kaznenog djela. Dok je prije bila ostavljena mogućnost da se osim o novcu,

---

⁹ Ta je odredba izmijenjena, kako se to u nastavku izlaže.

predmetu ili pravu koji potječu od kaznenog djela radi i o novcu, predmetu ili pravu koji su pribavljeni “nekom protuzakonitom radnjom”, u KZ je otpala ta druga mogućnost. Drugim riječima, zakonodavac je zaključio da nema mjesta kaznenom progonu ako je riječ o “pranju novca” koji je pribavljen radnjom koja nije kazneno djelo.

Djelo je smješteno u glavu XXI., tj. među kaznena djela protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja. Doduše, jasno je, kad se pogledaju ostala djela iz te grupacije (krivotvorenje novca, krivotvorenje vrijednosnih papira, krivotvorenje znakova za vrijednost, izrada, nabavljanje, posjedovanje, prodaja ili davanje na uporabu sredstava za krivotvorenje itd.), da to djelo zasigurno nema kao zaštitni objekt sigurnost platnog prometa, već sigurnost poslovanja. Druga je stvar što je radnja izvršenja tog kaznenog djela u dobrom dijelu uglavljena u segment platnog prometa.

Poslovanje bismo mogli definirati kao ukupnu gospodarsku djelatnost koju samostalno obavljaju pravne ili fizičke osobe u procesu proizvodnje, prometa robe ili pružanja usluga na tržištu.

Pranje novca prije je bilo definirano Zakonom o sprječavanju pranja novca, no izmjenama i dopunama Zakona objavljenim u NN 117/03 ispuštena je definicija tog pojma iz teksta Zakona. Međutim, možemo zaključiti da je to djelatnost, aktivnost usmjerena na:

- a) prikrivanje nepošteno ili nezakonito stečenih prihoda kroz dopuštene poslove;
- b) pretvaranje ilegalno (u pravilu kriminalno) ostvarene dobiti u prividno legalnu;
- c) pretvorba nepošteno i nezakonito stečenog prihoda s prividom poštene i zakonite zarade;
- d) pretvaranje ili prenošenje predmeta koji potječu iz određenih kaznenih djela, svako drugo skrivanje njihova porijekla i svako stjecanje, posjedovanje i uporaba takvih predmeta;
- e) sva činjenja i nečinjenja radi prikrivanja izvora protupravno stečenog novca odnosno korištenje stečenog novca za obavljanje dopuštene djelatnosti ili stjecanja imovine na zakonit način.

Pojam pranja novca pokriva, međutim, i djelatnost koja nije nužno kriminalna,¹⁰ što se spominje samo uzgređice, jer je, sukladno zakonskom opisu

---

¹⁰ Prema vodećem teoretičaru tog područja Paolu Barnasconiju (državni odvjetnik u Švicarskoj), tri su vrste razloga zbog kojih kapital može ili mora biti “oprano”:

- kapital koji izlazi iz zemlje u kojoj vlada nasilje, a zakonske norme ograničavaju zamjenu novca i deviza,
- kapital koji je u bijegu u inozemstvo zbog utaje poreza u nacionalnom poreznom sustavu,
- kapital porijeklom iz kriminalne djelatnosti ostvaren prihodom od zločina ili delikata prema općem pravu.

inkriminacije iz čl. 279. KZ, jasno da se to djelo čini samo kad se “pere” novac koji potječe iz kaznenog djela.

Radnja počinjenja kaznenog djela iz čl. 279. st. 1. KZ zapravo je skrivanje pravog izvora novca, a može se izvršiti na više načina:

- ulaganjem,
- preuzimanjem,
- zamjenjivanjem ili
- prikrivanjem na drugi način pravog izvora novca odnosno predmeta ili prava priskrbljenih novcem.

Objekt radnje određuje se s obzirom na fazu u kojoj se postupak pranja novca nalazi (prije prikazane faze ulaganja, ležanja i integracije). Iz dikcije stavka 1. slijedi da se inkriminira proces pranja novca koji se odvija u bankarskom, novčarskom i drugom gospodarskom poslovanju. Iako se normom strogo ne propisuje radnja izvršenja (načini izvršenja postavljeni su metodom *exempli gratia*, pri čemu se dopušta i bilo koji drugi način prikrivanja), pa su neki teoretičari kritizirali takvu nomotehniku prebacujući joj preveliku rastezljivost, držim da realno nema takve opasnosti, već je takvo propisivanje bilo nužno jer se ne mogu unaprijed predvidjeti svi mogući modusi izvršenja tog djela. Opasnost na koju teoretičari upiru otpada bude li se dosljedno određivao i konkretno utvrđivao pojam “pravog izvora novca odnosno predmeta ili prava priskrbljena novcem za **koji se zna da je pribavljen kaznenim djelom**”. Osim toga, navedena se inkriminacija prirodno i logički nadovezuje na tekst **Zakona o sprječavanju pranja novca**, koji detaljno regulira mjere i radnje u bankarskom, novčarskom i drugom poslovanju koje se poduzimaju radi otkrivanja i sprječavanja pranja novca, određuje obveznike provedbe mjera i radnji koji su dužni postupiti po tom zakonu te propisuje kad su i u kojim uvjetima ti obveznici dužni poduzeti naložene im radnje. Prema tom zakonu, mjere i radnje radi sprječavanja pranja novca poduzimaju se u poslovanju:

1. banaka i stambenih štedionica,
2. štedno-kreditnih zadruga,
3. investicijskih fondova i društva za upravljanje investicijskim fondovima,
4. mirovinskih fondova i društava za upravljanje mirovinskim fondovima,
5. Financijske agencije i Hrvatske pošte d.d.,
6. Hrvatskog fonda za privatizaciju,
7. društava za osiguranje,
8. burzi i ostalih pravnih osoba ovlaštenih za obavljanje poslova u svezi s vrijednosnim papirima,
9. ovlaštenih mjenjača,
10. zalagaonica,
11. priređivača igara na sreću za lutrijske igre, za igre u kasinima, za kladioničke igre i za igre na sreću na automatima,

12. drugih pravnih osoba, trgovaca pojedinaca, obrtnika i fizičkih osoba ako obavljaju djelatnost u svezi s poslovima primanja i slanja novčanih sredstava, prodaje i kupovine dugovanja i potraživanja, upravljanja imovinom za treće osobe, izdavanja platnih i kreditnih kartica i poslovanja tim karticama, leasinga, organizacije putovanja, organizatora izvođenja dražbi, prometa nekretninama, umjetninama, antikvitetima i drugim predmetima veće vrijednosti i poslovima obrade plemenitih kovina i dragulja te njihova prometa.

Zakon o sprječavanju pranja novca nije jedini (iako je nedvojbeno najznačajniji) koji pridonosi svojim odredbama otkrivanju aktivnosti koje upućuju na pranje novca. Uz njega su tu i Zakon o deviznom poslovanju (NN 96/03, 140/05, 132/06)¹¹, Zakon o bankama (NN 84/02, 141/06) i Zakon o zaštiti tajnosti podataka (NN 108/96).

Počinitelj je onaj koji djeluje u jednoj od navedenih gospodarskih djelatnosti.

Djelo se, kako je to već izloženo, čini s namjerom, pri čemu počinitelj "zna" (tj. svjestan je) za podrijetlo novca ili predmeta i prava priskrbljenih novcem koji je produkt kaznenog djela. Nebitno je s kakvim ciljem počinitelj postupa, tj. kakav mu je volontativni segment, te koju svrhu želi postići.

Stavak 2. propisuje kažnjavanje za svako manipuliranje novcem, predmetima ili pravima iz stavka 1., pri čemu nezakonito podrijetlo novca, predmeta odnosno prava mora biti obuhvaćeno sviješću počinitelja. Drugim riječima, dovoljno je samo znanje o podrijetlu novca, predmeta ili prava. Ovdje se kažnjavaju određeni oblici stjecanja ili uporabe novca, predmeta ili prava, a modusi izvršenja određeni su kao:

- pribavljanje sebi ili drugom,
- posjedovanje,
- stavljanje u promet.

Počinitelj je bilo tko, ne treba mu nikakvo posebno svojstvo.

Ima li se u vidu da se u ovom stavku inkriminira postupanje osoba koje ne moraju imati nikakva posebna svojstva (tj. ne moraju djelovati ni u jednoj posebnoj gospodarskoj djelatnosti), razumljivo je da zakonodavac nije unaprijed mogao specificirati i konkretizirati, a kamoli predvidjeti sve pojavne oblike takvog postupanja. Izvjesno je, međutim, da počinitelj zna da se radi o novcu, predmetima ili pravima pribavljenim kaznenim djelom (bez obzira na to što zakonodavac u stavku 2. ne navodi izrijeком da je to porijeklo kriminalno, već samo da je "u trenutku pribavljanja znao za njihovo podrijetlo", no pove-

---

¹¹ Posebnu važnost Zakon ima u novčanom poslovanju između domaćih i stranih osoba, tj. međunarodnom poslovanju, a skreće se pažnja na odredbu čl. 40. Zakona, pod naslovom: Sprječavanje pranja novca i krivotvorenja strane gotovine.

zivanjem prvog dijela te inkriminacije u stavku 2. vidi se da misli upravo na novac, predmete ili prava pribavljena kaznenim djelom, budući da spominje “novac, predmete ili prava iz stavka 1. ovog članka”), pa je svako činjenje koje podrazumijeva svijest počinitelja da manipulira s produktom kaznenog djela ocijenjeno jednako društveno opasnim, jer je također izigravanje osnovnog načela da nitko ne smije profitirati od kaznenog djela.

Iako je prije kazneno djelo kojim su novac, predmet ili pravo pribavljeni preduvjet (*condicio sine qua non*) tog kaznenog djela, nije nužno da postoji formalna odluka o nezakonitosti radnje pribavljanja, pa dakle ni pravomoćna presuda kojom se to utvrđuje. Moguće je, naime, da je za to prethodno kazneno djelo nastupila zastara kaznenog progona (npr. relativna ili postoji neki drugi razlog zbog kojeg se postupak ne može pokrenuti ili voditi), a da se svejedno može procesuirati i voditi postupak zbog ovog kaznenog djela. Dakle, moguće je da sud bude prisiljen kao prethodno pitanje utvrđivati odakle potječu novac, predmeti i prava koji se “peru”, tj. predmeti tog kaznenog djela, te jesu li doista produkt nekog prethodnog kaznenog djela. Kojeg i kakvog djela, odredit će državni odvjetnik, a sud će se pri utvrđivanju relevantnih činjenica kretati u tim granicama. To će svakako prouzročiti dodatne probleme. Naime, *questio facti*, o kojem će stajalište morati zauzeti sudska praksa, jest do koje mjere će to prethodno kazneno djelo trebati biti određeno. Držim da zasigurno ne u onoj koja je potrebna da bi se neka osoba proglasila krivom zbog takvog kaznenog djela, kada je ono predmet postupka. No, jednako se tako s izvjesnošću može zaključiti da neće biti dovoljno navesti samo naziv takvog prethodnog kaznenog djela (kao npr. novac koji potječe iz razbojništva), jer je to preopćenito i nedovoljno za utvrđivanje takvog kaznenog djela kao činjeničnog supstrata koji tvori prethodno pitanje. Držim da se određena elastičnost može dopustiti u naznačivanju vremena izvršenja (koje ne mora biti točno i precizno navedeno, pa bi bilo moguće navesti da je riječ npr. o prethodnom kaznenom djelu zlouporabe opojnih droga počinjenog prodajom u točno neutvrđenom razdoblju, ali najmanje trajanja tri godine, negdje u razdoblju od 2000.), pokrivanju dijela eventualno mnogih mjesta izvršenja ili okvirnom naznačivanju tih mjesta izvršenja, u ulozi pojedinih sudionika tog djela i definiranju njihova broja, količine novca koja je iz toga proizašla i sl. Ipak, uz sve to, pred sudovima u takvim slučajevima neće biti lagan zadatak.

Upravo zbog toga što je prikrivanje protuzakonito pribavljenog novca kriminalizirano u čl. 279. KZ kao posebno kazneno djelo, moguće je da isti počinitelj bude suđen za ono tzv. prethodno kazneno djelo kojim su pribavljene novac, predmeti ili prava koja će biti predmetom tog “naknadnog” kaznenog djela iz čl. 279. KZ. Drugim riječima, bit će riječ o dva posebna kaznena djela, među kojima nedvojbeno postoji tzv. ciljna povezanost te su oni zasigurno dijelovi jedinstvenog plana počinitelja. Dakle, to naknadno kazneno djelo nije nekažnjivo budući da sam zakonodavac te radnje inkriminira pod

posebno kazneno djelo, stavljajući ih u različite glave Kaznenog zakona, pri čemu je kazneno djelo iz čl. 279. KZ u glavi pod nazivom: Kaznena djela protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja, koje je zaštitni objekt vidljiv upravo iz tog imena. Taj zaključak proizlazi iz pravila o primjeni konsumpcije - da je naknadno kazneno djelo konzumirano glavnim kaznenim djelom ako ne povređuje novo pravno dobro i ako njime počinjena šteta ne premašuje znatnije štetu nastalu glavnim djelom.

Stavak 3. propisuje kvalificirani oblik djela ako je ono počinjeno u sastavu grupe ili zločinačke organizacije. Pojam grupe i zločinačke organizacije određen je u čl. 89. st. 22. i 23. i čl. 333. KZ te se na njemu nećemo ovdje zadržavati.

Ako je počinitelj inkriminacija iz st. 1. i 2. u pogledu okolnosti da su novac, predmeti ili prava pribavljeni kaznenim djelom postupao s nehajem, kaznit će se blaže, što je određeno stavkom 4. tog članka. Riječ je zapravo o nesavjesnom postupanju počinitelja bilo u bankarskom, novčarskom ili svakom drugom financijskom poslovanju, bilo o kakvoj drugoj manipulaciji novcem, predmetima ili pravima s ciljem stjecanja ili pribavljanja tog novca, predmeta ili prava, a počinitelj postupa a da ne ulaže pažnju prosječnog čovjeka. Razumljivo, ako je počinitelj profesionalac, što lako može biti neka od osoba koja počini radnju izvršenja iz stavka 1., dužna pozornost s kojom mora postupati radi utvrđenja je li djelovao nehajno procjenjivat će se zasigurno strože, imajući u vidu njegovu stručnost, profesiju, pažnju dobrog stručnjaka kakva se u adekvatnom poslu traži. Nadalje, logično neće biti moguće da počinitelj prethodnog kaznenog djela u odnosu na kazneno djelo iz čl. 279. KZ postupa nehajno, budući da su predmeti pribavljeni kaznenim djelom kojeg je baš on počinitelj.

Stavak 5. upozorava na počinitelja kaznenih djela međunarodnog organiziranog kriminaliteta. Kazneno djelo iz kojeg potječe novac odnosno predmeti ili prava pribavljeni tim novcem počinjeno je na teritoriju strane države, dok se samo "pranje" obavlja u Hrvatskoj. U takvom slučaju određeno je da će se to prethodno kazneno djelo ocijeniti prema odredbama hrvatskog kaznenog zakonodavstva, ali će se na njih primijeniti odredbe čl. 16. st. 2. i 3. KZ.¹²

---

¹² Odredba čl. 16. KZ ima naziv: Posebnosti glede pokretanja kaznenog postupka za kaznena djela počinjena izvan područja Republike Hrvatske, i glasi:

(1) U slučajevima iz članka 14. stavka 2., 3. i 4. ovoga Zakona kazneni postupak radi primjene kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske neće se pokrenuti:

- ako je počinitelj u potpunosti izdržao kaznu na koju je osuđen u stranoj državi,
- ako je počinitelj u stranoj državi pravomoćnom presudom oslobođen ili mu je kazna po zakonu države u kojoj je kazneno djelo počinio oproštena ili zastarjela,

- ako se za pokretanje kaznenog postupka po zakonu države u kojoj je kazneno djelo počinjeno traži prijedlog, pristanak ili privatna tužba osobe prema kojoj je kazneno djelo počinjeno, a takav prijedlog ili tužba nisu podneseni, ili pristanak nije dan.

Upućivanje na odredbe čl. 16. st. 2. i 3. KZ zapravo znači sljedeće dvije mogućnosti:

A. Situacija kad prema zakonu države u kojoj je prethodno kazneno djelo počinjeno to postupanje nije kvalificirano kao kazneno djelo. Tada se (u uvjetima kad nema identiteta normi) kazneni postupak može pokrenuti samo na temelju odobrenja DORH, ali uz ispunjenje jednog od sljedećih triju uvjeta:

- da je počinitelj hrvatski državljanin (primjena načela aktivnog personaliteta);
- da je počinitelj stranac, a djelo je počinjeno prema Republici Hrvatskoj ili državljaninu RH (primjena načela pasivnog personaliteta);
- da je počinitelj stranac, a djelo je počinjeno prema stranoj državi ili prema strancu, pri čemu se po zakonodavstvu te strane države (prema kojoj je odnosno prema državljaninu koje je djelo počinjeno) može izreći za

---

(2) Ako se u slučajevima iz članka 14. stavka 2., 3. i 4. ovoga Zakona ne radi o kaznenom djelu prema zakonu države u kojoj je djelo počinjeno, kazneni se postupak može pokrenuti samo na temelju odobrenja državnog odvjetnika Republike Hrvatske.

(3) U slučaju iz članka 14. stavka 4. ovoga Zakona kad zakon države u kojoj je kazneno djelo počinjeno ne propisuje kažnjivost ponašanja koje se prema općepriznatim načelima međunarodne zajednice smatra kaznenim djelom, državni odvjetnik Republike Hrvatske može odobriti pokretanje kaznenog postupka u Republici Hrvatskoj, i primjenu kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske.

Odredba **čl. 14. KZ** ima naziv: Primjena kaznenog zakonodavstva za kaznena djela počinjena izvan područja Republike Hrvatske, i glasi:

(1) Kazneno zakonodavstvo Republike Hrvatske primjenjuje se prema svakom tko izvan njezina područja počini:

- bilo koje kazneno djelo protiv Republike Hrvatske iz glave XII. ovoga Zakona,
- kazneno djelo krivotvorenja novca i vrijednosnih papira Republike Hrvatske iz članka 274. i 275. ovoga Zakona,
- kazneno djelo koje je Republika Hrvatska obvezna kažnjavati prema propisima međunarodnog prava, međunarodnih ili međudržavnih ugovora,
- kazneno djelo protiv hrvatskog državnog dužnosnika ili službenika u svezi s njegovom službom.

(2) Kazneno zakonodavstvo Republike Hrvatske primjenjuje se prema hrvatskom državljaninu koji izvan područja Republike Hrvatske počini bilo koje drugo kazneno djelo osim onih koja su obuhvaćena odredbom iz stavka 1. ovoga članka.

(3) Kazneno zakonodavstvo Republike Hrvatske primjenjuje se prema strancu koji izvan područja Republike Hrvatske prema Republici Hrvatskoj ili njezinom državljaninu počini bilo koje kazneno djelo koje nije obuhvaćeno odredbom iz stavka 1. ovoga članka.

(4) Kazneno zakonodavstvo Republike Hrvatske primjenjuje se prema strancu koji izvan područja Republike Hrvatske prema stranoj državi ili prema strancu počini kazneno djelo za koje se po tom zakonodavstvu može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna.

(5) U slučajevima iz stavka 2. i 3. ovoga članka kazneno zakonodavstvo Republike Hrvatske primijenit će se samo ako se počinitelj kaznenog djela zatekne na području Republike Hrvatske ili joj bude izručen, a u slučaju iz stavka 4. ovoga članka samo ako se počinitelj zatekne na području Republike Hrvatske i ne bude izručen drugoj državi.

to djelo kazna zatvora od pet godina ili teža kazna. To je samo naizgled kontradiktorno: naime, vidi se da država u kojoj je djelo počinjeno nije i ona koja je oštećena kaznenim djelom odnosno koje je državljanin oštećen kaznenim djelom (primjena načela univerzalnosti). Očito je da se ovdje traži tzv. dvojna kažnjivost. Taj uvjet podrazumijeva i načelo identiteta norme, tj. traži da je neko ponašanje kažnjivo u bitnim elementima po zakonodavstvima naše i te druge zemlje.

B. Situacija kad zakon države u kojoj je kazneno djelo (iz kojeg potječe novac, predmeti ili prava) počinjeno ne propisuje kažnjivost ponašanja koje se prema općepriznatim načelima međunarodne zajednice smatra kaznenim djelom. Prema odredbi čl. 16. st. 3. KZ, Državno odvjetništvo Republike Hrvatske može i u tom slučaju odobriti pokretanje kaznenog postupka u Republici Hrvatskoj i primjenu kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske.

Prema st. 6. obvezno je primijeniti sigurnosnu mjeru oduzimanja predmeta iz čl. 80. KZ prema počinitelju, odnosno oduzeti mu imovinsku korist sukladno odredbi čl. 82. KZ. Ako je pribavljeno neko pravo, obvezno je utvrditi ga ništavim. Određenu zabunu može izazvati dikcija te odrede. Naime, iz sintagme “novac i predmeti iz stavka 1., 2. i 4. ovoga članka” nije sasvim jasno je li riječ o novcu i predmetima koji su predmet kaznenog djela pranja novca ili pak o novcu i predmetima koji su potekli iz prethodnog kaznenog djela. Logičnim i dosljednim tumačenjem odredbe valja zaključiti da je zakonodavac mislio na novac i predmete koji su predmet kaznenog djela pranja novca, budući da temelj za oduzimanje novca ili predmeta pribavljenih nekim drugim kaznenim djelom može biti samo odredba čl. 80. KZ ili neka posebna odredba KZ, u protivnom bi bilo povrijeđeno načelo legaliteta. Razumljivo, nezamislivo je izostanak primjene te odredbe u osuđujućoj odluci zbog kaznenog djela iz čl. 279. KZ. Nadalje, ako je novac bio uložen npr. u banku, trebalo bi oduzeti i kamate, jer su to “plodovi” novca koji potječe iz kaznenog djela, pa i oni slijede sudbinu glavnice. Zanimljivo je pitanje treba li oduzeti korist, odnosno izreći sigurnosnu mjeru iz čl. 279. st. 5. KZ ako je optužba odbijena npr. zbog zastare. Držim da to ne bi bilo moguće, jer odredba veže novac, predmete i prava uz tekst st. 1. tog članka, pa će se u takvom slučaju morati posegnuti za parnicom u kojoj će se eventualno oduzeti imovinska korist od osobe koja je bila optuženik, ali je, recimo, umrla tijekom trajanja postupka, pa je postupak obustavljen. Isto će vrijediti i u slučaju da sud utvrdi da novac, predmet ili pravo potječe, doduše, od prethodnog kaznenog djela, što je utvrđeno kao prejudicijelno pitanje (dakle u slučaju kad o tome nema formalne odluke), ali iz nekog drugog razloga oslobodi optuženika optužbe zbog kaznenog djela iz čl. 279. KZ. Radit će se, dakle, o imovinskoj koristi od tog prethodnog kaznenog djela, ali, da bi ona bila oduzeta, potrebno je donijeti osuđujuću presudu zbog tog prethodnog djela, a ako to nije moguće, ostaje otvorenom mogućnost da državno odvjetništvo u parnici traži oduzimanje imovinske koristi od osobe

kod koje se ona nalazi, pri čemu će se ponovo kao prejudicijelno pitanje (ali sada u parnici!) utvrđivati da je ta korist pribavljena onim prethodnim kaznenim djelom.

Najzad, u stavku 7. tog članka zakonodavac omogućuje sudu da počinitelja kaznenog djela iz stavaka 1., 2., 3. i 4. tog članka oslobodi kazne pod uvjetom da on dragovoljno pridonese otkrivanju kaznenog djela. Tom odredbom, kao i kod kaznenih djela zlouporabe opojnih droga (čl. 173. KZ) i udruživanja za počinjenje kaznenih djela (čl. 333. KZ), stimulira se počinitelja da otkrije kriminalnu djelatnost. U kojoj će mjeri sud primijeniti tu fakultativnu osnovu oslobođenja kazne, a kojoj samo ublažiti kaznu, ovisit će, dakako, o tome koliko je doista značajan bio doprinos počinitelja u otkrivanju kaznenog djela (tj. ocijenit će njegovo značenje u svjetlu ostalih dokaza koji su upućivali na takav zaključak, kao i vrijeme kada je dao iskaz takvoga sadržaja).

NADLEŽNOST

Ovlašteni tužitelj za kazneno djelo iz čl. 279. KZ jest državni odvjetnik.

S obzirom na težinu zapriječene kazne, proizlazi da je stvarno nadležan općinski sud, što proizlazi iz odredbe čl. 17. st. 1. t. a) ZKP, a, shodno tome, stvarno je nadležan općinski državni odvjetnik.

Međutim, to pravilno samo je načelne prirode, jer treba imati u vidu odredbu čl. 21. st. 1. t. 2. i st. 3. ZUSKOK-a (Narodne novine br. 88/01, 12/02, 33/05, 48/05 i 76/07), sukladno kojoj će umjesto državnog odvjetnika za progon tog kaznenog djela biti nadležan Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta. To će se, prema navedenom, ostvariti ako je riječ o:

a) obliku tog kaznenog djela iz čl. 279. st. 3. KZ (dolazi do izražaja načelo personalnog koneksiteta). Prema tome, ako je riječ o tužbi za taj oblik kaznenog djela prikrivanja protuzakonito dobivenog novca, umjesto državnog odvjetnika bit će nadležan Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta.

b) obliku tog kaznenog djela iz čl. 279. st. 1. i 2. KZ, ali pod dodatnim uvjetom da je djelo počinjeno u vezi s počinjenjem kaznenih djela iz stavaka 1. i 2. čl. 21. ZUSKOK-a. Dakle, bez obzira na to što počinitelj tih djela nije član grupe ili zločinačke organizacije, postojat će nadležnost USKOK-a ako postoji veza između tog kaznenog djela i jednog od djela koja su nabrojena u odredbama st. 1. i 2. čl. 21. ZUSKOK-a.¹³ Pitanje određivanja veze između

---

¹³ Čl. 21. st. 1. i 2. glase:

(1) Ured obavlja poslove državnog odvjetništva u predmetima kaznenih djela:

1. zlouporabe u postupku stečaja iz članka 283. st. 2. i 3. Kaznenog zakona (Narodne novine, br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04 i 71/06; u daljnjem tekstu

kaznenog djela iz čl. 279. KZ i drugih djela specificiranih u navedenim stavcima faktično je naravi, a logično je zaključiti da će neko od tih djela prethoditi djelu iz čl. 279. KZ. Bit će nepobitno da je riječ o takvoj vezi ako kazneno djelo iz čl. 279. KZ činjeničnim opisom navodi da su predmeti tog djela (novac, predmeti i prava) pribavljeni nekima od tih djela. U protivnom takva bi se veza, po mom mišljenju, morala također vidjeti iz činjeničnog opisa.

Podatak o nadležnosti USKOK-a, naravno, odrazit će se i na procesne odredbe jer je ZUSKOK *lex specialis* u odnosu prema ZKP-u.

TERET DOKAZIVANJA PODRIJETLA IMOVINE

U nas je načelo teret dokazivanja na državnom odvjetniku (tj. tužitelju).

Akceptirajući da je dokazivanje kriminalnog porijekla imovine počinitelja kaznenog djela vrlo često nemoguće ili gotovo neizvedivo, neke su konvencije (Bečka i Palermiska) sugerirale državama da razmotre mogućnost po kojoj bi se od počinitelja kaznenog djela zahtijevalo dokazivanje zakonitog porijekla prihoda za koji se tvrdi da je stečen kaznenim djelom, ili druge imovine koja može biti predmet oduzimanja, pod uvjetom da je to u skladu s načelima domaćeg prava i vrstom sudskog i drugih postupaka. Istodobno, treba naglasiti da je to u koliziji s pravom na pravično suđenje (tj. presumpcijom nevinosti i uporabom presumpcija u kaznenom postupku) i pravom na vlastitu imovinu.

KZ), zlouporabe obavljanja dužnosti državne vlasti iz čl. 338. KZ, protuzakonitog posredovanja iz čl. 343. KZ, primanja mita iz čl. 347. KZ, primanja mita u gospodarskom poslovanju iz čl. 294a. KZ, davanja mita iz čl. 348. KZ i davanja mita u gospodarskom poslovanju iz čl. 294b. KZ,

2. zlouporabe položaja i ovlasti iz čl. 337. KZ, ako je ta djela počinila službena osoba označena u članku 89. stavku 3. KZ,

3. protupravnog oduzimanja slobode iz čl. 124. stavka 3. KZ, otmice iz čl. 125. st. 2. KZ, prisile iz čl. 128. stavka 2. KZ, trgovanja ljudima i ropstva iz čl. 175. st. 3. KZ, protuzakonitog prebacivanja osoba preko državne granice iz čl. 177. st. 2. KZ, razbojništva iz čl. 218. st. 2. KZ, iznude iz čl. 234. st. 2. KZ, ucjene iz čl. 235. st. 2. KZ, prikrivanja protuzakonito dobivenog novca iz čl. 279. st. 3. KZ i protupravne naplate iz čl. 330. stavka 4. i 5. KZ, ako su ta kaznena djela počinjena u sastavu grupe (čl. 89. st. 22. KZ) ili zločinačke organizacije,

4. zlouporabe opojnih droga iz čl. 173. st. 3. KZ,

5. udruživanja za počinjenje kaznenih djela iz čl. 333. KZ, uključujući pri tome sva kaznena djela koja je počinila ta grupa ili zločinačka organizacija, osim za kaznena djela protiv Republike Hrvatske i oružanih snaga,

6. počinjenih u vezi s djelovanjem grupe ili zločinačke organizacije za koja je propisana kazna zatvora u trajanju duljem od tri godine, a kazneno djelo je počinjeno na području dviju ili više država ili je značajan dio njegovog pripremanja ili planiranja izvršen u drugoj državi.

(2) Ured je nadležan i za vođenje kaznenog postupka protiv organizatora grupe ili zločinačke organizacije za počinjenje kaznenih djela podvođenja iz čl. 195. st. 3. KZ, nedozvoljene trgovine zlatom iz čl. 290. stavka 2. KZ i izbjegavanja carinskog nadzora iz čl. 298. st. 2. i 3. KZ.

Europski sud za ljudska prava razvio je sudsku praksu i standarde po kojima je takva zakonska mogućnost u skladu s Konvencijom.¹⁴

Ta je preporuka u nas samo djelomično prihvaćena tako da je u čl. 82. u st. 2. KZ određeno:

“Kao imovinska korist iz stavka 1. ovog članka” (tj. ostvarena kaznenim djelom, nap.a.) “smatra se i ona korist koju je ostvarila grupa ljudi ili zločinačka organizacija koja je u vremenskoj povezanosti s počinjenim djelom i za koju se osnovano može smatrati da potječe od tog djela, jer se njezino zakonito podrijetlo ne može utvrditi.”

Dakle, očito je da je zakonodavac prihvatio sugestiju spomenutih konvencija restriktivno, samo ako je riječ o grupi ljudi ili zločinačkoj organizaciji, uz koju mora postojati vremenska povezanost s počinjenim kaznenim djelom.

Okvirnom odlukom Vijeća od 24.5.2005. o oduzimanju prihoda, sredstava i imovine povezanih s kaznenim djelom utvrđena je obveza država članica na donošenje mjera kojima će se omogućiti proširene ovlasti za oduzimanje, a države bi te mjere trebale donijeti do 15. ožujka 2007. U toj odluci opisane su tri takve mogućnosti za prošireno oduzimanje imovine koja pripada **osobi osuđenoj** za:

- kazneno djelo počinjeno u okviru kriminalne organizacije, ili
- kazneno djelo vezano za nezakonit promet drogom, ili
- krivotvorenje eura, ili
- pranje novca, ili
- ilegalnu imigraciju, ili
- trgovanje ljudima itd.

---

¹⁴ Zaključci iz sudske prakse ESLJP su sljedeći:

- Pretpostavka nevinosti primjenjuje se na kazneni postupak u cjelini, uključujući i nalog za oduzimanjem kao dio postupka, te se poštovanje te pretpostavke mora ocjenjivati za cijeli postupak, a ne za svaku fazu pojedinačno.
- Uporaba materijalnih ili pravnih pretpostavki dopustiva je u razumnim okvirima i treba biti proporcionalna važnosti predmeta (načelo proporcionalnosti) te treba održati pravo obrane (načelo jednakog zastupanja). Pretpostavke ne smiju nikako biti nepobitne i sud mora imati mogućnost slobodne procjene, zbog čega potpuno prebacivanje tereta dokazivanja ili opće oduzimanje nije dopušteno.
- Pravo na neiskazivanje nečeg što bi tu istu osobu moglo inkriminirati tijekom postupka, kao dio prava na pravično suđenje, podliježe strogom tumačenju ESLJP, ali nije apsolutno: kad se iznesu dovoljne i jasne optužbe i dokazi, stav optuženika ako ne želi uopće odgovarati na pitanja može se smatrati dodatnim znakom krivnje. Izjave dobivene u upravnom postupku u kojem je osumnjičenik obvezan govoriti istinu nisu dopustive u daljnjem kaznenom postupku.
- ESLJP daje samostalnu definiciju pojmova “kazna” i “mjera” i primjenjivost Europske konvencije o ljudskim pravima ovisi o tim kvalifikacijama. Relevantni su kriteriji je li mjera izrečena nakon presude kojom je optuženik osuđen za kazneno djelo, kakva je vrsta i svrha mjere, njezina karakteristika prema pravilima domaćeg prava, postupci u pogledu donošenja i provođenja mjere i njezina težina.

Te mogućnosti sud će primijeniti kad se na osnovi konkretnih činjenica u potpunosti uvjeri da imovina potječe od kriminalne aktivnosti ili od sličnih kriminalnih aktivnosti osuđene osobe tijekom razdoblja koje je prethodilo presudi kojom se proglašava krivom za to kazneno djelo, a to razdoblje sud smatra razumnim u okolnostima konkretnog predmeta, odnosno kad utvrdi da je vrijednost imovine neproporcionalna zakonitom prihodu osuđene osobe i sud je na temelju konkretnih činjenica potpuno uvjeren da je imovina o kojoj je riječ stečena kaznenom aktivnošću osuđene osobe. Oduzimanje se može proširiti i na:

- imovinu koju su stekli najbliži srodnici osobe koja je u postupku i
- imovinu prenesenu na pravnu osobu nad kojom osoba koja je u postupku (sama ili zajedno s najbližim srodnicima) vrši kontrolu.

Mnoge europske države provele su neki oblik prebacivanja tereta dokazivanja porijekla imovine.

MEĐUNARODNA SURADNJA

Kako je već nekoliko puta napomenuto, pranje novca obično je proces koji se odvija na području dviju ili više država, a taj se podatak multiplicira ima li se u vidu da novac i predmeti potječu iz prethodnog kaznenog djela koje se kao izvor tog novca i predmeta nastoji prikriti. Razumljivo je stoga, poglavito uzme li se u obzir da se pranje novca obično obavlja u okviru dobro organiziranih grupa i prema pažljivo izrađenom planu, da će najbolje rezultate dati istovremene istrage u više zemalja. To je već davno uočeno i u međunarodnoj zajednici. Europska unija je Preporukom vijeća od 25.4.2002. također sugerirala istovremene istrage i dala konkretne prijedloge i naputke.

U Republici Hrvatskoj na snazi su sljedeći bitni međunarodni pravni izvori koji određuju prava i obveze u međunarodnoj kaznenopravnoj pomoći:

- Europska konvencija o uzajamnoj sudskoj pomoći u kaznenim stvarima od 20. travnja 1959. s dopunskim protokolom od 17. ožujka 1978.¹⁵
- Konvencija UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta (Konvencija iz Palerma)
- Konvencija UN protiv nezakonitog prometa opojnim drogama i psihotropnim supstancijama (Bečka konvencija)
- Konvencija UN protiv korupcije
- Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom.

---

¹⁵ Na snazi je za sve države članice VE, osim Monaka i San Marina.

Unutarnji pravni izvori jesu:

- Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima od 10. prosinca 2004., na snazi od 1. srpnja 2005. (ZOMPO)
- Kazneni zakon
- Ustav RH
- Zakon o kaznenom postupku
- Zakon o sudovima.

U navedenim će izvorima, dakle, sudovi tražiti odgovor na pitanja u pogledu međunarodne pravne pomoći od istrage do završetka kaznenog postupka, bez obzira na to o kojoj će se konkretnoj vrsti pomoći raditi (od ispitivanja svjedoka, preko traženja podatka o računima u bankama i sl., privremenih mjera osiguranja imovinske koristi, oduzimanja imovinske koristi itd.).

Prilikom traženja i pružanja međunarodne pravne pomoći sudovi će, dakako, respektirajući sve nabrojene konvencije (njihova je snaga iznad domaćih pravnih izvora), primjenjivati odredbe ZOMPO-a, kako pri komunikaciji tako i pri sastavljanju akata, poduzimanju pojedinih radnji i njihovu provođenju.

Smatram još korisnim napomenuti da će se, češće tijekom istrage nego nakon podnošenja optužnice, pokazati potrebnim poduzeti mjere kao što su:

- zahtjev za podacima o bankovnim računima (bilo da se ti podaci traže ili pružaju), pri čemu je moguće da je riječ i o računima u drugim financijskim institucijama, a ne samo u bankama,
- zahtjev za podacima o bankovnim transakcijama (pružanje ili davanje informacija o određenim računima u bankama i bankovnim transakcijama u određenom periodu, kao i podatke o svakom računu na koji je i s kojeg je izvršena uplata ili više njih),
- zahtjev za praćenje bankovnih transakcija (praćenje bankovnih transakcija u određenom periodu i obavještanje o rezultatima molitelja).

Posebnu važnost u ostvarivanju jednog od najvažnijih ciljeva u borbi protiv pranja novca koje se odvija u međunarodnim okvirima (oduzimanje produkata tog djela, zbog čega i zamrzavanje odnosno privremeno oduzimanje putem privremenih mjera) ima Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom, koja je potvrđena Zakonom 19. rujna 1997. i objavljena u NN-MU 14/97. Budući da bi iznošenje njezina sadržaja premašivalo okvire ovog rada, upućujem na njezin tekst, poglavito na odredbe čl. 6. do 23.

LITERATURA

1. Dr. sc. Franjo Bačić i mr. sc. Šime Pavlović: Komentar Kaznenog zakona, Organizator, Zagreb, 2004.
2. Dr. sc. Franjo Bačić: Kazneno pravo, Opći dio, peto, prerađeno i prošireno izdanje, Informator, Zagreb, 1998.
3. Mr. sc. Šime Pavlović: Pranje novca, HLJKPP, vol. 5, broj 2/1998.
4. Ana Garačić: Kazneni zakon u sudskoj praksi, Zagreb, 2001.
5. Damir Kos: Problematika oduzimanja imovinske koristi
6. I. Maros, I. Barac: Međunarodna suradnja Ureda za sprječavanje pranja novca Republike Hrvatske – HLJKPP, vol. 7, broj 1/2000.
7. I. Maros, M. Milinović: Međunarodna suradnja RH u suzbijanju pranja novca, HLJKPP, vol. 5, broj 2/1998.
8. Dražen Tripalo: Promjene u nadležnosti USKOK-a i sudova po Noveli ZUSKOK-a

INTERNET

1. <http://money.howstuffworks.com/money-laundering.htm>
2. http://en.wikipedia.org/wiki/Money_laundering
3. <http://www.laundryman.u-net.com/>

PRAVNI IZVORI

1. Praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske s [www.stranica VSRH](http://www.stranica.VSRH)
2. Kazneni zakon (Narodne novine broj 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 105/04, 84/05 i 71/06)
3. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenoga kaznenim djelom (Narodne novine - Međunarodni ugovori broj 14/97)
4. Zakon o deviznom poslovanju (Narodne novine broj 96/03, 140/05 i 132/06)
5. Zakon o sprječavanju pranja novca (Narodne novine broj 69/97, 106/97, 67/01, 114/01, 117/03 i 142/03)
6. Pravilnik o provedbi Zakona o sprječavanju pranja novca (Narodne novine broj 189/03)
7. Zakon o potvrđivanju Kaznenopravne konvencije o korupciji (Narodne novine - Međunarodni ugovori broj 103/00)
8. Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih naroda protiv korupcije (Narodne novine - Međunarodni ugovori broj 2/05)
9. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (Narodne novine broj 88/01, 12/02, 33/05, 48/05 i 76/07)

Summary

MONEY LAUNDERING (TERM, CHARACTERISTICS, LEGAL REGULATION AND PRACTICAL PROBLEMS)

The author analyses the term and characteristics of the criminal offence of money laundering referred to in Article 279 of the Criminal Code as “concealing illegal proceeds of crime”. Croatian law also includes other regulations aimed at combating this criminal offence, especially the Anti Money Laundering Act and some international legal norms. A number of questions arise in the already complex legal regulation, such as the question of the relationship between the incrimination of “money laundering” referred to in Article 279 of the Criminal Code and the incrimination of concealing the illegal proceeds of crime referred to in Article 236 of the Criminal Code, questions concerning the object of “money laundering” and the location of its real source, in what way the criminal area of “money laundering” should be determined in relation to the different stages of its perpetration, whether a perpetrator can be accountable for money laundering concurrently with some other criminal offence from his or her own criminal activity, etc. The author attempts to answer some of these questions, primarily taking into account the case law so far.